

Оцінка зарубіжного досвіду формування державної політики у сфері соціального захисту

Осіпова Алла Анастасіївна

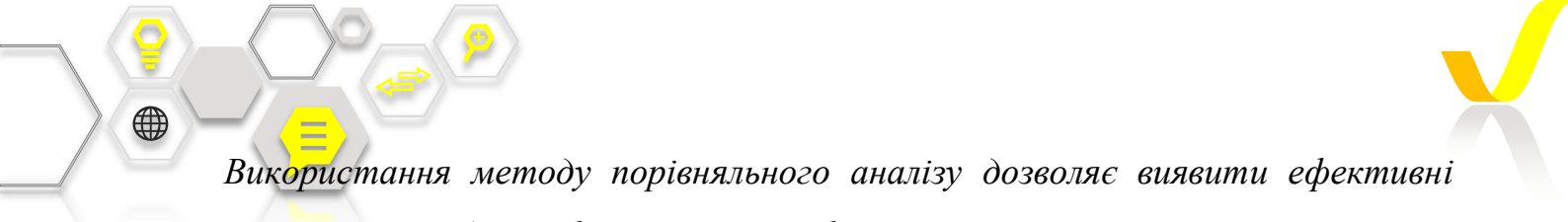
кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Уманського національного університету садівництва, 20300, м. Умань, вул. Інститутська 1, Україна, Researcher ID: ABG-5116-2021 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5541-6463>

Прийнято: 05. 08. 24 | Опубліковано: 29. 08. 24

***Анотація.** Сучасні державні політики соціального захисту відіграють вирішальну роль у забезпеченні соціальної стабільності та економічного добробуту громадян. У контексті глобалізації та зростаючих соціально-економічних викликів, таких як старіння населення, міграційні процеси та технологічні зміни, ефективність національних систем соціального захисту має критичне значення. Оцінка зарубіжного досвіду надає унікальну можливість зрозуміти, як різні країни адаптують свої стратегії до мінливих умов та вимог.*

***Мета.** Метою даного дослідження є систематичний порівняльний аналіз державних політик соціального захисту у різних країнах з метою ідентифікації та аналізу ключових компонентів успіху та виявлення потенційних напрямків для оптимізації вітчизняних систем.*

***Матеріали і методи.** Дослідження базується на аналізі вторинних даних, зібраних з міжнародних баз даних, звітів міжнародних організацій, наукових публікацій та офіційних статистичних даних різних країн.*

Використання методу порівняльного аналізу дозволяє виявити ефективні практики та ідентифікувати специфічні виклики, з якими зіштовхуються різні системи соціального захисту. Особливу увагу приділено кейс-стадіям, які детально розглядають конкретні інноваційні програми соціального захисту.

Результати. *Результати дослідження вказують на значні розбіжності у підходах до соціального захисту в різних країнах. Скандинавські країни демонструють високий рівень універсальності та інтегративності соціальних програм, тоді як США та Індія показують більш фрагментовані та сегментовані системи, з великою роллю приватного сектору у наданні соціальних послуг. Особлива увага в дослідженні приділена аналізу ефективності систем в контексті впливу на зниження рівня бідності та підвищення якості життя населення.*

Перспективи. *На основі отриманих даних сформульовано рекомендації для поліпшення системи соціального захисту в Україні. Серед пропозицій – посилення універсальності доступу до основних соціальних послуг, оптимізація механізмів фінансування, та впровадження інноваційних технологій у сфері соціального обслуговування. Рекомендації спрямовані на створення більш гнучкої та адаптивної системи, здатної ефективно реагувати на динамічні зміни соціально-економічного середовища.*

Ключові слова: *соціальний захист, державна політика, система соціального захисту, економічний добробут, соціальні стабільність.*

Assessment of foreign experience of state policy formation in the sphere of social protection

Osipova Alla Anastasiivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Economics
Uman National University of Horticulture, 20300, Uman, st. Instytutska 1, Ukraine,
Researcher ID: ABG-5116-2021 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5541-6463>

Abstract. *Modern state policies of social protection play a decisive role in ensuring social stability and economic well-being of citizens. In the context of globalization and growing socio-economic challenges, such as population aging, migration processes and technological change, the effectiveness of national social protection systems is of critical importance. Evaluation of foreign experience provides a unique opportunity to understand how different countries adapt their strategies to changing conditions and requirements.*

Purpose. *The purpose of this study is a systematic comparative analysis of state social protection policies in different countries with the aim of identifying and analyzing the key components of success and identifying potential directions for optimizing domestic systems.*

Materials and methods. *The research is based on the analysis of secondary data collected from international databases, reports of international organizations, scientific publications and official statistical data of various countries. Using the method of comparative analysis allows you to identify effective practices and identify specific challenges faced by different social protection systems. Particular attention is paid to case studies, which consider in detail specific innovative programs of social protection.*

Results. *The results of the study indicate significant differences in approaches to social protection in different countries. The Nordic countries show a high level of universality and integrativeness of social programs, while the USA and India show more fragmented and segmented systems, with a large role of the private sector in the provision of social services. Special attention in the research is paid to the analysis of the effectiveness of the systems in the context of the impact on reducing the level of poverty and improving the quality of life of the population.*

Conclusions. *Recommendations for improving the social protection system in Ukraine were formulated on the basis of the received data. Among the proposals are the strengthening of universal access to basic social services, the optimization of financing mechanisms, and the introduction of innovative technologies in the field of social services. The recommendations are aimed at creating a more flexible and*

adaptive system capable of responding effectively to dynamic changes in the socio-economic environment.

Keywords: *social protection, state policy, social protection system, economic well-being, social stability.*

Постановка проблеми. У сучасному світі державна політика соціального захисту відіграє ключову роль у формуванні основ соціальної стабільності, економічного розвитку та загального добробуту населення. Різні країни реалізують унікальні стратегії та програми, маючи на меті захист своїх громадян від соціальних та економічних ризиків. Проте, враховуючи глобалізацію та інтеграцію світових економік, стає очевидним, що дослідження зарубіжного досвіду може внести значний вклад у вдосконалення національних систем.

Соціальний захист є фундаментальним аспектом державної політики, що забезпечує мережу безпеки для найбільш вразливих верств населення. Він охоплює низку послуг і пільг, покликаних зменшити економічні ризики та подолати бідність, включаючи, зокрема, охорону здоров'я, допомогу по безробіттю, пенсії за віком та підтримку сім'ї, але не обмежуючись ними. Важливість цих систем зросла у зв'язку з глобальними економічними викликами, що підкреслює їхню роль у стабілізації економіки та підтримці соціальної згуртованості.

Незважаючи на вирішальну роль соціального захисту, в усьому світі зберігаються значні відмінності в його ефективності та охопленні. Багато країн намагаються впровадити надійні системи соціального захисту через фінансові обмеження, демографічні виклики та політичні чинники. Зіставлення та аналіз державних політик соціального захисту різних країн відкриває потенціал для виявлення найбільш ефективних практик і створення рекомендацій, які б могли бути адаптовані та інтегровані в національні системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка зарубіжного досвіду формування державної політики у сфері соціального захисту знайшла

відображення у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, зокрема: Урби С. [19], Мальованого М. [5], Макарової О. [16] та ін. Теоретичні засади політики соціального захисту ґрунтуються на економіці добробуту, яка намагається зрозуміти, як економічна політика може покращити соціальний добробут. Основні теорії охоплюють принцип соціального страхування, який має на меті об'єднання ризиків і надання підтримки в скрутні часи, а також принцип перерозподілу, що спрямований на перерозподіл ресурсів від більш забезпечених до менш забезпечених громадян, аби гарантувати мінімально необхідний рівень життя для всіх. Варто зазначити, що підхід Амартія Сена, заснований на можливостях, також вплинув на сучасні стратегії соціального захисту, наголошуючи на розширенні індивідуальних свобод і можливості жити таким життям, яке людина має підстави цінувати [1, 2].

Методологічні аспекти розробки та оцінки державних соціальних програм проаналізовано у працях Макарової О., тоді як Урба С. аргументує, що низька ефективність управлінських рішень і недостатнє фінансування соціального захисту впливають на економічну безпеку країни, і вказує на недостатній рівень якості життя як основну проблему соціальної захищеності населення, підкреслюючи необхідність вдосконалення соціальних служб за допомогою цифрових технологій для забезпечення комфортних умов отримання соціальної допомоги [16, 19].

Значна кількість досліджень присвячена ефективності та проблемам систем соціального захисту. Наприклад, дослідження, проведені Світовим банком і Міжнародною організацією праці, детально описують різні моделі як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, надаючи багатий набір даних для порівняльного аналізу [10, 17]. Дослідження показали, що скандинавські країни досягли успіху в забезпеченні комплексного соціального захисту, який сприяє високому рівню життя та економічній стабільності. На противагу цьому, дослідження менш розвинених економік часто показують труднощі, з якими зіштовхуються ці країни у фінансуванні та управлінні схемами соціального захисту в умовах економічних обмежень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Хоча існує багато досліджень типів і впливу соціального захисту, все ще є значна прогалина в розумінні динамічної адаптивності цих систем до нових глобальних викликів, таких як посилення міграції, технологічні зміни та старіння населення. Потенційний внесок у вирішення цієї проблеми включає аналіз динамічної адаптивності систем соціального захисту в умовах глобальних викликів, що дозволить розробити рекомендації щодо підвищення гнучкості та адаптивності української системи. Ідентифікація та аналіз інноваційних підходів і програм, успішно реалізованих в інших країнах, з їх можливим застосуванням в Україні, допоможе вдосконалити національну систему. Порівняльний аналіз ефективності різних моделей соціального захисту з акцентом на їх вплив на зниження рівня бідності та підвищення якості життя населення виявить найкращі практики. Формулювання конкретних рекомендацій для покращення української системи соціального захисту сприятиме підвищенню її ефективності, адаптивності та стійкості до сучасних викликів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є порівняльний аналіз державних політик соціального захисту у різних країнах з метою ідентифікації та аналізу ключових компонентів успіху та виявлення потенційних напрямів для оптимізації вітчизняних систем. Основні завдання статті включають:

- аналіз зарубіжного досвіду: оцінка ефективності державних політик соціального захисту в різних країнах, таких як скандинавські країни, США, Німеччина, Індія та інші. Це допоможе зрозуміти, які підходи та стратегії використовуються у різних економічних і політичних умовах, та які з них можуть бути адаптовані для українських реалій;

- виявлення ключових компонентів успіху: ідентифікація елементів, що сприяють успішній реалізації соціальних програм, таких як рівень фінансування, універсальність доступу до соціальних послуг, механізми фінансування, інтеграція інноваційних технологій тощо;

– порівняння з українською системою: визначення сильних і слабких сторін існуючої системи соціального захисту в Україні, а також виявлення можливих напрямків для її вдосконалення на основі зарубіжного досвіду;

– розробка рекомендацій: формулювання конкретних пропозицій щодо покращення національної системи соціального захисту з метою підвищення її ефективності, адаптивності та стійкості до сучасних викликів, таких як демографічні зміни, економічні кризи, глобалізація тощо.

– методологічний підхід: використання порівняльного аналізу, аналізу вторинних даних з міжнародних баз, звітів міжнародних організацій, наукових публікацій та офіційної статистики для досягнення цілей дослідження.

Таким чином, стаття спрямована на всебічний аналіз та оцінку зарубіжного досвіду у сфері соціального захисту з метою виявлення кращих практик та їх адаптації для покращення української системи соціального захисту.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжний досвід державної політики соціального захисту дуже різниться, що відображає відмінності в економічних можливостях, культурних цінностях, політичних системах та історичному контексті. Моделі соціального захисту в різних країнах класифікуються в декілька основних груп, зокрема:

– скандинавська модель: у дослідженнях часто згадується успіх соціального захисту в Скандинавії, де високі податки підтримують широкі соціальні виплати, що призводить до низького рівня бідності та нерівності. Ці країни використовують універсальну модель соціального захисту, яка забезпечує однакові права на пільги для всіх громадян, незалежно від доходу чи статків;

– англосаксонська модель: характеризується меншими державними витратами і більшою роллю приватних послуг, ця модель, що спостерігається в США і Великій Британії, часто призводить до вищих рівнів нерівності і менш повного охоплення;

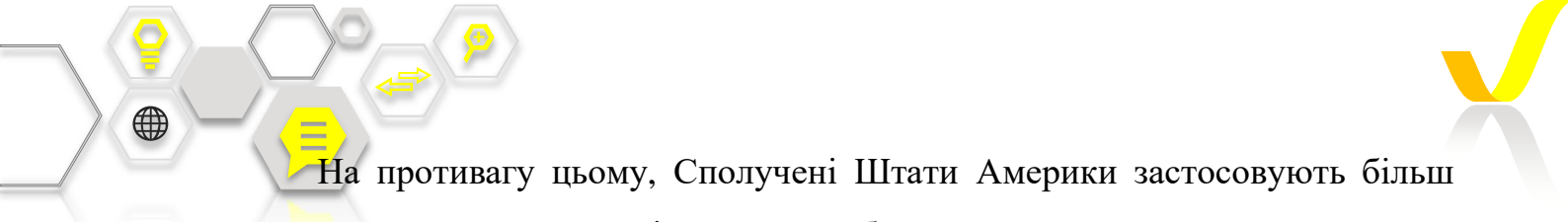

– континентальна модель: такі країни, як Німеччина та Франція, демонструють корпоративістську модель, орієнтовану на страхові системи, які вимагають внесків від роботодавців і працівників з метою підтримання рівня життя;

– південна модель: країни Південної Європи, такі як Греція та Італія, зазнають критики за фрагментарність і несправедливість систем соціального захисту, які часто є обтяжливими для пенсіонерів і не забезпечують достатнього покриття на випадок безробіття та соціальної ізоляції.

Скандинавські країни, зокрема Швеція, Норвегія, Фінляндія та Данія, відомі своїми комплексними моделями соціального забезпечення, які надають щедрі соціальні пільги, такі як загальна система охорони здоров'я, безкоштовна освіта та суттєва підтримка сім'ї. Ці пільги фінансуються за рахунок податків, а в обмін на них надаються високоякісні, переважно безкоштовні послуги. Ці пільги фінансуються за рахунок високих податків, які натомість забезпечують високоякісні, переважно безкоштовні державні послуги. Вони також застосовують активну політику на ринку праці, яка підтримує професійну підготовку та працевлаштування для підтримання високого рівня зайнятості, що має вирішальне значення для фінансування їхніх систем соціального забезпечення.

Так, Швеція має потужну систему соціального захисту, яка характеризується значними державними інвестиціями. У 2021 році загальні державні витрати були особливо високими – 49,1% ВВП, що відображає прихильність країни до добробуту та державних послуг. Видатки на охорону здоров'я на душу населення також були значними і становили 6 438 доларів США у 2022 році. Такий високий рівень витрат підтримує всеосяжну мережу соціального захисту, яка включає універсальну охорону здоров'я та широкі сімейні пільги. Такий підхід Швеції забезпечує високу якість життя та високі соціальні результати, зокрема очікувану тривалість життя на рівні 81,5 року станом на 2022 рік [8].

На противагу цьому, Сполучені Штати Америки застосовують більш селективну модель соціального забезпечення, яка характеризується поєднанням участі державного та приватного секторів. Основні програми включають соціальне забезпечення для людей похилого віку та Medicare, програму медичного страхування для осіб старше 65 років і деяких молодих людей з інвалідністю. На відміну від багатьох розвинених країн, США не мають універсальної системи охорони здоров'я, хоча Закон про доступну медицину розширив доступ до медичного страхування.

На відміну від Швеції, США мають більш приватизовану систему, в якій соціальні витрати становлять меншу частку ВВП, ніж у Швеції. Загальні витрати на охорону здоров'я на душу населення значно вищі, ніж у Швеції, і становлять приблизно 11 072 дол у 2019 році. Однак система охорони здоров'я США значною мірою приватизована, що призводить до нерівності в доступі та якості медичних послуг для різних груп населення з різними доходами. Державний компонент соціального захисту є нижчим, а основна увага приділяється приватному страхуванню для покриття медичних витрат. Ця модель призводить до змінних соціальних результатів і очікуваної тривалості життя близько 78,7 років станом на 2020 рік.

Соціальний захист у Німеччині ґрунтується на соціальній ринковій економіці, яка поєднує вільний ринковий капіталізм із заходами соціального забезпечення. Система підтримується накопичувальними схемами соціального страхування, де виплати фінансуються за рахунок внесків роботодавців, працівників і державних фондів. Вона забезпечує універсальне охоплення медичним обслуговуванням, що фінансується за рахунок поєднання державних страхових фондів і приватного медичного страхування.

Японія зіштовхується з унікальними викликами через старіння населення, одну з найвищих очікуваних тривалостей життя та зниження рівня народжуваності. Вона пропонує широку державну систему медичного страхування та пенсійну систему для підтримки людей похилого віку. Крім того, Японія запровадила програму довгострокового страхування для

задоволення зростаючого попиту на догляд за літніми людьми, яка фінансується за рахунок страхових внесків і податків.

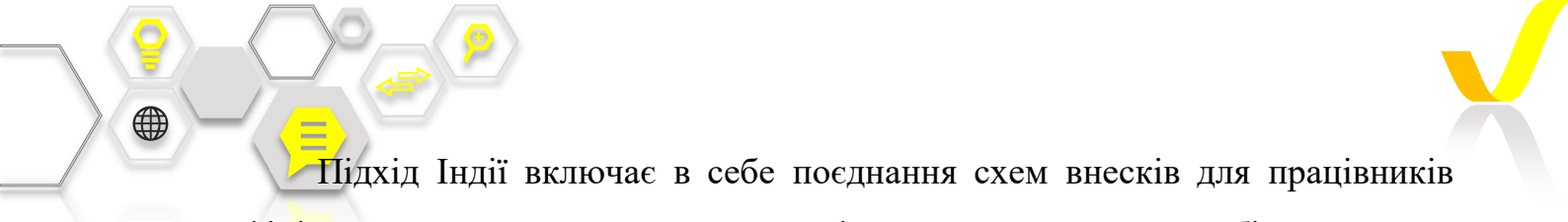
Політика соціального захисту Бразилії значною мірою зосереджена на боротьбі з бідністю та подоланні високого рівня нерівності. Такі програми, як Bolsa Familia, надають грошові виплати на певних умовах для зменшення бідності, вимагаючи від одержувачів, щоб їхні діти відвідували школу та робили щеплення (табл. 1).

Таблиця 1

Міжнародний досвід державної соціальної політики з ключовими показниками та програмами

Країна	Тип моделі соціального забезпечення	Основні програми соціального захисту	Соціальні видатки
Швеція	Всеохоплюючий добробут	Універсальна охорона здоров'я, підтримка сім'ї, державні пенсії	27% ВВП
Норвегія	Всеохоплюючий добробут	Універсальна охорона здоров'я, значні сімейні виплати, державні пенсії	25% ВВП
Фінляндія	Всеохоплюючий добробут	Загальна охорона здоров'я, пільги для студентів, державні пенсії	31% ВВП, з акцентом на охорону здоров'я та освіти
Данія	Всеохоплюючий добробут	Загальне медичне обслуговування, пільги на освіту, догляд за людьми похилого віку	28% ВВП
США	Вибірковий добробут	Закон про соціальне забезпечення, медичне страхування, про доступну медицину	19% ВВП
Німеччина	Соціальна ринкова економіка	Загальне медичне обслуговування, страхування на випадок безробіття, пенсії	25% ВВП
Японія	Змішана модель добробуту	Загальна медична допомога, державні пенсії, страхування довгострокового догляду	22% ВВП
Бразилія	Орієнтована на подолання бідності	Bolsa Família, Єдина система охорони здоров'я	15% ВВП

Джерело: [10]

Підхід Індії включає в себе поєднання схем внесків для працівників офіційного сектору та програм соціальної допомоги для бідних, як-от Державна система розподілу (PDS) для продовольчої безпеки та Закон Махатми Ганді про національну гарантію зайнятості в сільській місцевості (MGNREGA), який гарантує 100 днів заробітної плати на рік для сільських домогосподарств. Система бореться з проблемами покриття, націлювання та доставки, що впливає на її ефективність і результативність [10].

Система соціального захисту Індії набагато скромніша у відсотковому відношенні до ВВП, що значною мірою пояснюється статусом країни з економікою, що розвивається. У країні діють різні цільові програми соціальної допомоги, спрямовані на подолання бідності, включаючи продовольчу безпеку та гарантії зайнятості. Однак охоплення та ефективність цих програм може бути непослідовною, що пов'язано зі значними проблемами в їх реалізації та ефективності. Витрати на охорону здоров'я на душу населення значно нижчі, ніж у розвинених країнах, що відображає обмеженість ресурсів.

Якщо порівнювати ці країни, то найяскравіша відмінність полягає в рівнях фінансування та універсальності їхніх систем. Високі державні витрати Швеції на соціальний захист призводять до широкого охоплення та високих соціальних результатів. На противагу цьому, США, незважаючи на високі витрати, зіштовхуються з проблемами через залежність від приватного медичного страхування, яке не охоплює все населення. Індія, маючи обмежені ресурси, зосереджується на цільових програмах допомоги найбільш вразливим верствам населення, але бореться з системною неефективністю.

Таким чином, ефективність систем соціального захисту в цих країнах ілюструє, як економічний розвиток, державна політика та суспільні цінності впливають на структуру та результати систем соціального забезпечення.

Розглянемо графік, що відображає тенденції витрат на соціальний захист у відсотках від ВВП для Швеції, США та Індії з 2010 по 2022 рік. Як показано, Швеція підтримує вищий рівень витрат по відношенню до свого ВВП, постійно збільшуючись протягом періоду. У США спостерігається поступове

зростання, особливо помітне з 2019 року. Індія, починаючи зі значно нижчої бази, демонструє стабільне зростання протягом усього періоду, що відображає збільшення інвестицій у соціальний захист. Це візуальне представлення допомагає зрозуміти, яким пріоритетом у економічному плануванні кожної країни є соціальний захист (рис. 1).

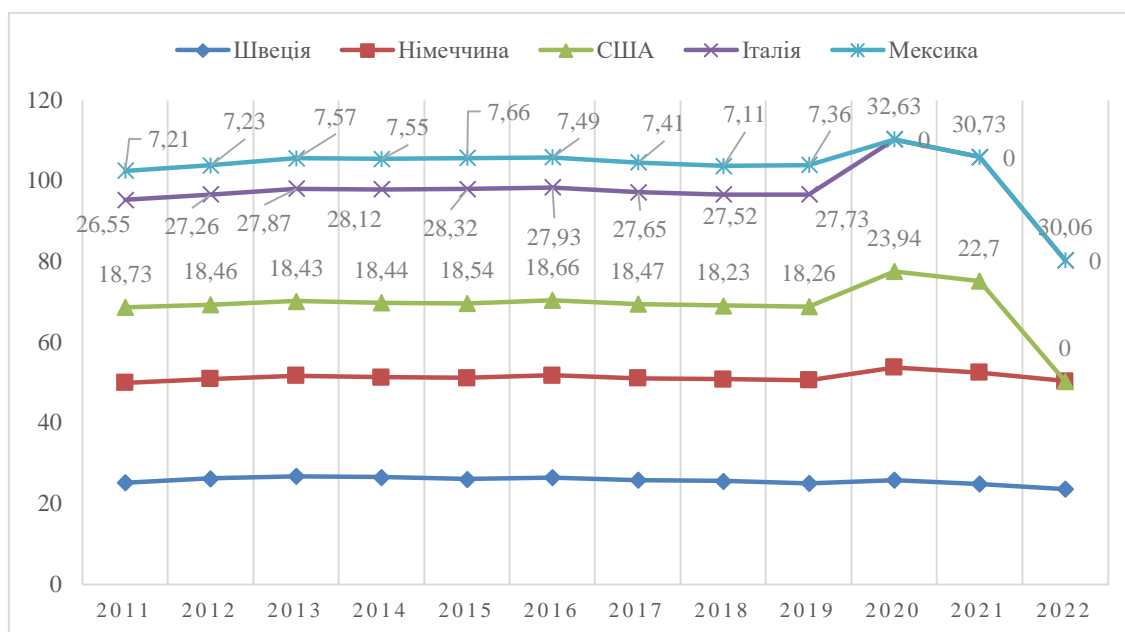

Рис. 1. Динаміка витратів на соціальний захист, %

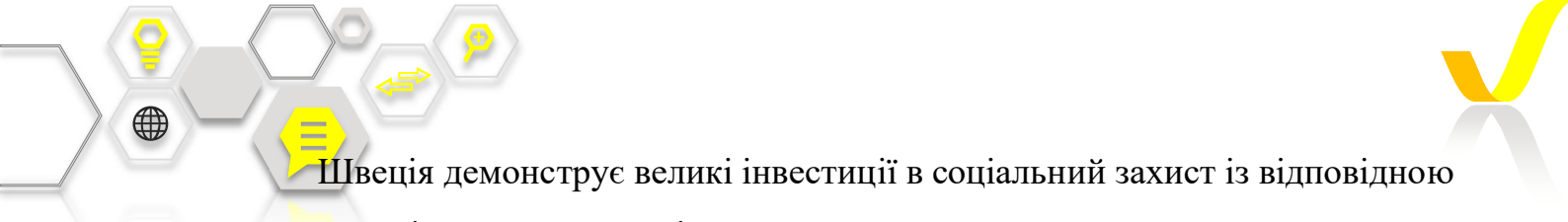
Проаналізуємо відмінності у витратах на соціальний захист у відсотках від ВВП, очікуваної тривалості життя, витратах на охорону здоров'я на душу населення, рівнях бідності та охопленні допомогами по безробіттю між цими країнами (табл 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз показників соціального захисту, 2010–2022 рр.

Країна	Витрати на соціальний захист, % ВВП, 2010–2022 рр.(середній показник)	Очікувана тривалість життя, років (2022 р.)	Витрати на охорону здоров'я на душу населення, дол. США	Рівень бідності (% за межею бідності)	Охоплення допомогою по безробіттю (% безробітних)
Швеція	28,9	81,5	6438	N/A	100%
США	20,6	78,7	11072	11,8	28%
Індія	7,6	69,7	240	21,9	N/A

Джерело: [10, 11]

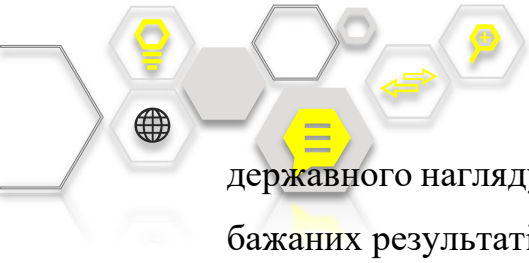

Швеція демонструє великі інвестиції в соціальний захист із відповідною високою очікуваною тривалістю життя та повним охопленням допомоги по безробіттю. США, незважаючи на високі витрати на охорону здоров'я на душу населення, мають нижчий рівень охоплення допомоги по безробіттю. Індія з обмеженими ресурсами демонструє нижчі показники в усіх сферах, за винятком відносно високого рівня бідності.

Цей порівняльний підхід допомагає підкреслити, як економічні пріоритети, політичні рішення та соціальні результати значно відрізняються в різних економічних контекстах і контекстах розвитку. Він демонструє сильну кореляцію між соціальними витратами та такими показниками якості життя, як очікувана тривалість життя та рівень бідності.

У Фінляндії пілотний проект універсального базового доходу, започаткований у 2017 році, мав на меті дослідити, як безумовна щомісячна виплата може вплинути на зайнятість і соціальний добробут. Уряд надав 2000 випадково відібраних безробітних 560 євро на місяць без будь-яких умов, щоб перевірити, чи ця фінансова гарантія спонукатиме їх знайти роботу без тиску втрати допомоги. Хоча ініціатива не призвела до значного збільшення зайнятості, як очікувалося, вона покращила добробут учасників і дала цінну інформацію про потенційний вплив систем базового доходу. Фінський експеримент підкреслює важливість додаткових послуг з працевлаштування та необхідність подальших досліджень, щоб зрозуміти довгострокові наслідки

Бразильська програма Bolsa Familia, започаткована в 2003 році, є яскравим прикладом умовної системи грошових переказів, призначеної для боротьби з бідністю та заохочення розвитку людського капіталу. Сім'ї, які отримують допомогу, повинні забезпечити відвідування дітей школою та отримання щеплень, що призвело до покращення результатів навчання та стану здоров'я цільових груп. Програма помітно зменшила бідність і нерівність у Бразилії, продемонструвавши ефективність умовних грошових переказів, які добре контролюються. Це також ілюструє критичну роль

державного нагляду в забезпеченні дотримання умов програми для досягнення бажаних результатів.

Система страхування довгострокового догляду в Японії, запроваджена у 2000 році у відповідь на швидке старіння населення країни, надає комплексне прикладне дослідження щодо управління доглядом за літніми людьми. Фінансована за рахунок внесків, які збирають усі громадяни віком від 40 років, разом із державними внесками, ця програма пропонує різноманітні послуги вдома та в громаді. Це успішно полегшило навантаження на тих, хто піклується про сім'ю, і дало змогу багатьом людям похилого віку підтримувати вищу якість життя. Незважаючи на труднощі, пов'язані зі стабільним фінансуванням через зростання попиту, програма залишається ключовою частиною системи соціального захисту Японії та пропонує уроки щодо важливості адаптації соціальних систем до демографічних тенденцій.

Ці тематичні дослідження з Фінляндії, Бразилії та Японії надають різноманітні приклади того, як ініціативи соціального захисту можуть бути структуровані для задоволення конкретних суспільних потреб. У той час як фінський експеримент із універсальним базовим доходом досліджує нові території соціального забезпечення, бразильська *Valsa Família* підкреслює потенціал умовних грошових трансфертів для покращення соціальних результатів. Тим часом японський підхід до догляду за літніми людьми через страхування довгострокового догляду дає змогу зрозуміти, як впоратися зі складнощами старіння населення. Ці ініціативи підкреслюють потенціал інноваційної соціальної політики для значного впливу на добробут суспільства та економічну стабільність.

Державна політика соціального захисту в Україні спрямована на забезпечення безпеки громадян через різноманітні програми соціальної допомоги, що задовольняють потреби різних соціальних груп, включаючи людей похилого віку, інвалідів, сімей з дітьми та безробітних. Зобов'язання Уряду відображено у виділенні приблизно 20% його річного бюджету на заходи соціального захисту. Пенсійні системи становлять значну частину

цього, і тривають зусилля щодо реформування пенсій, щоб забезпечити сталість і достатність у відповідь на старіння населення. Програми допомоги по безробіттю та соціальної допомоги також є ключовими компонентами, призначеними для підтримки людей у часи економічних труднощів і втрати роботи. Крім того, протягом останнього періоду воєнного стану, Україна адаптувала свою політику для вирішення негайних криз, наприклад, запровадивши обмеження на фінансові операції та коригуючи положення про соціальне забезпечення для забезпечення безперервності та стабільності.

Так, Національний банк України встановив щоденні та місячні ліміти на зняття готівки та операції з іноземною валютою, щоб стабілізувати економіку та контролювати відтік валюти. Уряд також забезпечив продовження критично важливого імпорту, такого як ліки, продукти харчування та енергоносії, дозволивши розрахунки в іноземній валюті за ці товари першої необхідності, незважаючи на ширші обмеження на валютні перекази [12]. Крім того, були прийняті різні законодавчі зміни, щоб полегшити фізичних осіб і підприємства. Наприклад, виконавче провадження та певні банківські правила були адаптовані для запобігання економічному тиску на підприємства та фізичних осіб. Заходи передбачали заборону звернення стягнення та виселення за споживчими кредитами та врегулювання процесуальних умов у виконавчих провадженнях під час воєнного стану. Щоб підтримувати економічну активність та підтримувати критичні сектори, уряд сприяв імпорту товарів першої необхідності, зменшив бюрократію в імпорті продовольства та тимчасово зняв обмеження на експорт деяких сільськогосподарських продуктів.

Доступ до медичних послуг є критично важливим аспектом соціальної політики України, а програми страхування, що фінансуються державою, спрямовані на забезпечення широкого охоплення, хоча залишаються проблеми щодо доступності та якості в сільській місцевості. Уряд також надав пріоритет підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через спеціальні програми, спрямовані на надання фінансової допомоги, житлової допомоги та

медичних послуг. Особлива увага приділяється освітнім пільгам, особливо для дітей, які постраждали від війни, або дітей із малозабезпечених сімей, щоб запобігти довгостроковій соціально-економічній нерівності. Дивлячись вперед, Україна зіштовхується з подвійним завданням – продовжувати надавати комплексний соціальний захист в умовах обмежень економіки, що постраждала від війни, і потреби в зусиллях з поствоєнної реконструкції та відновлення для відновлення та посилення стійкості своїх соціальних систем.

Отже, для посилення системи соціального захисту в Україні важливо оптимізувати доступ до соціальних послуг шляхом оцифрування процесів і забезпечення їх доступності для всіх громадян, особливо в сільській місцевості та регіонах, які постраждали від війни. Зміцнення системи охорони здоров'я шляхом збільшення фінансування та підтримки служб психічного здоров'я може значно покращити загальний добробут населення. Крім того, запровадження гнучких пільг при працевлаштуванні, які можуть адаптуватися до економічних коливань і неформального сектору, забезпечить захист для більшої кількості українців. Розширення освітніх програм і стипендій для незахищених груп може пом'якшити довгострокову соціально-економічну нерівність. Запровадження прозорих механізмів відстеження та звітності щодо розподілу та використання коштів соціального захисту підвищить довіру населення та ефективність системи. Вирішальне значення мають конкретні програми, спрямовані на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та ветеранів у суспільство. Уряд також має зосередитися на стійкій пенсійній реформі, щоб забезпечити довгострокову життєздатність і справедливість.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження державної політики соціального захисту в різних країнах виявило значні відмінності в підходах і результатах реалізації цих політик. Країни Північної Європи, такі як Швеція та Фінляндія, демонструють моделі соціального забезпечення з високим рівнем універсальності та інтеграції, що підтримуються значними державними інвестиціями у соціальні послуги. На противагу, США та Індія мають більш фрагментовані системи з істотною

роллю приватного сектору. Така диспропорція в підходах призводить до різних соціальних результатів, особливо у сферах зниження рівня бідності та покращення якості життя.

Дослідження підкреслює важливість адаптації політики соціального захисту до конкретних соціально-економічних умов кожної країни. Наприклад, скандинавські країни використовують соціальний захист як механізм соціальної інтеграції та забезпечення високого рівня життя, тоді як країни з ринковими економіками, такі як США, зіштовхуються з викликами, пов'язаними з високою роллю приватного сектору.

В Україні, державна політика соціального захисту зазнала значних змін під час воєнного стану, адаптуючись до викликів, спричинених війною. Це включало в себе заходи для забезпечення фінансової стабільності та доступності критично важливих ресурсів, таких як ліки та продовольство. Особливу увагу було приділено захисту внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від військових дій, впровадженню програм соціальної підтримки та відновленню пошкодженої інфраструктури. Розуміння унікального контексту України і гнучке реагування на змінні обставини є ключовими для подальшого розвитку та удосконалення системи соціального захисту в країні.

Список використаних джерел

1. Alkire S. Valuing Freedoms: Sen's Capability Approach and Poverty Reduction. *Oxford University Press. Available online at Oxford Academic.* 2002. URL: <https://doi.org/10.1093/0199245797.001.0001> (дата звернення: 18.06.2024).
2. Frediani A. A. Sen's Capability Approach as a framework to the practice of development. *Development in Practice*, 2010. 20 (2), 173–187. URL: <http://www.jstor.org/stable/27806685> (дата звернення: 18.06.2024).
3. Ghani E. Reshaping social protection in India. URL: <https://www.ideasforindia.in/topics/governance/reshaping-social-protection-in-india.html> (дата звернення: 08.07.2024).

4. Library of Congress. Ukraine: Martial Law Introduced in Response to Russian Invasion. 2022. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2022-03-03/ukraine-martial-law-introduced-in-response-to-russian-invasion/> (дата звернення: 03.07.2024).

5. Malyovanyi M., Prokopchuk O., Bondarenko N., Rolinskyi O. Malyovana M. Development of the Methodological Approach to Applying Synthetic Integral Indexes for Evaluation of the Social Protection System Functioning. *Proceedings of the 36th International Business Information Management Association (IBIMA)*, ISBN: 978-0-9998551-5-7, 4-5 November 2020, Granada, Spain, p 1112-1126.

6. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). URL: <https://www.oecd.org/>

7. Raj M. Desai, N. Rudra. Trade, poverty, and social protection in developing countries, *European Journal of Political Economy*. Vol. 60, 2019. 101744. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.008> (дата звернення: 15.07.2024).

8. Social policy. URL: <https://www.oecd.org/els/soc/OECD2020-Social-Expenditure-SOCX-Update.pdf>

9. Ukraine: Legislative protection measures during Martial Law. 2022. URL: <https://www.dentons.com/> (дата звернення: 20.06.2024)

10. World Bank. Overview of Social Protection. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/socialprotection/overview>

11. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: <https://data.who.int/> (дата звернення 18.06.2024).

12. Доронцева Є. Державне регулювання у воєнний час: як Кабінет Міністрів України адаптував економіку до умов воєнного стану. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-kabinet-ministriv-ukrayiny-adaptuvav-ekonomiku-do-voennogo-stanu> (дата звернення: 08.07.2024).

13. Дослідницький інститут соціального розвитку ООН (UNRISD). URL: [http://www.unrisd.org/unrisd/website/projects.nsf/\(httpProjects\)/4F2A35E14C3BB6C3C1257B5D003CFCC?OpenDocument](http://www.unrisd.org/unrisd/website/projects.nsf/(httpProjects)/4F2A35E14C3BB6C3C1257B5D003CFCC?OpenDocument) (дата звернення 18.06.2024).
14. Євростат. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (дата звернення 18.06.2024).
15. Кадикало О. І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. № 2. С. 10–14.
16. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 244 с.
17. Мінімальний рівень соціального захисту МОП. URL: <https://www.ilo.org/global/topics/social-security/lang--en/index.htm> (дата звернення: 13.06.2024).
18. Покращення соціального захисту в Індії – використання глобальних індексів для реформ <https://dmeo.gov.in/index.php/article/improving-social-protection-india-leveraging-global-indices-reforms> (дата звернення: 08.07.2024).
19. Урба С. І. Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*. Вип. 53. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37> (дата звернення: 15.07.2024).